

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки
початкової освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» Білавич Галини Василівни
на дисертаційне дослідження Кан Олени Юріївни
«Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх філологів
у вищих навчальних закладах України в 1850-1917 роках»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Розвиток та вдосконалення філологічної освіти завжди викликали інтерес науковців та педагогів-практиків. Сучасний стан системи вищої філологічної освіти зумовлює необхідність вивчення досвіду минулого щодо організаційно-методичних засад підготовки філологів у вищих навчальних закладах України. Тому дисертаційне дослідження Кан О. Ю. є актуальним і важливим.

У дисертаційній роботі здійснено ретроспективний аналіз організаційно-методичних засад підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках, розглянуто комплекс наукових засад, що висвітлюють організаційно-методичні аспекти філологічної освіти досліджуваного періоду, виокремлено основні підходи, принципи, тенденції, проаналізовано трансформацію змісту, форм, методів та засобів навчання майбутніх філологів.

Тема дисертаційного дослідження відповідає науковому напрямку кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету: «Історико-педагогічні основи розвитку освіти в Україні та зарубіжжі» (державний реєстраційний номер 0119U101069).

Тема дослідження затверджена вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 2 від 26.10.2015 р.), узгоджена в бюро

Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 1 від 31.01.2017 р.), уточнена вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 12 від 24.04.2017 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Сукупність актуалізованих дисертанткою джерел свідчить водночас і про глибину проведеного дослідження, і про достатню повноту та якість його підґрунтя. У дисертації проаналізовано джерельну базу дослідження, яка розподілена на сім груп: 1) офіційні документи загальнодержавного та регіонального значення, які видавалися протягом досліджуваного періоду; 2) праці, які містять інформацію щодо підготовки та змісту навчання філологів, надруковані в другій половині XIX – на початку XX століття; 3) звіти про діяльність вищих навчальних закладів та історико-філологічних факультетів, навчальні плани та програми, правила, огляди викладання тощо; 4) періодичні видання, що виходили друком за досліджуваного періоду і розкривали окремі питання розвитку вищої освіти, діяльності вищих навчальних закладів, зміст, форми та методи навчання майбутніх філологів; 5) вітчизняні та зарубіжні історичні та історико-педагогічні праці радянського періоду та сучасності, що окреслюють окремі аспекти розвитку вищої філологічної освіти та підготовки майбутніх філологів на сучасній території України у 1850–1917 роках; 6) архівні джерела; 7) інтернет-джерела; виокремлено основні етапи розвитку організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках: 1) 1850–1962 роки – реорганізаційно-структурний етап; 1863–1883 роки – інтенсифікаційно-мотиваційний етап; 1884–1917 роки – конверсійно-оновлювальний етап; обґрунтовано негативні та позитивні тенденції розвитку організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках; визначено зміст, форми, методи та засоби навчання майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України досліджуваної доби.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі Кан О. Ю. уперше досліджено організаційно-методичні засади підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках; схарактеризовано позитивні та негативні тенденції філологічної освіти у вищих навчальних закладах України досліджуваної доби (реорганізація філософських факультетів вишів та створення на їх базі історико-філологічних та фізико-математичних факультетів; розробка авторських навчальних програм із філологічних дисциплін; домінування класичної моделі освіти; поява та інтенсивний розвиток нових філологічних спеціальностей; автономія університетів щодо організації освітнього процесу; відкриття кафедр української мови; оновлення нормативно-правового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів; конверсійні процеси у вищій філологічній освіті (запровадження предметної системи навчання; незадовільне навчально-методичне забезпечення освітнього процесу).

Важливо також зазначити, що Кан О. Ю. унаслідок аналізу організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках виокремила ефективні підходи й ретроспективний досвід підготовки студентів-філологів та окреслила перспективи його імплементації в сучасний освітній процес вишів.

Результати дослідження вдосконалюють історико-педагогічні знання про організаційно-методичні засади підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обсяг друкованих праць О. Ю. Кан та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Здобутки дисертантки з необхідною повнотою викладено в дисертаційному дослідженні та публікаціях, що дає підстави стверджувати, що результати роботи є достатньо обґрунтованими й достовірними.

Вивчення історико-педагогічних джерел (345 найменувань, з них 64 – архівні матеріали, 36 – іноземними мовами) допомогло розв'язати завдання дослідження. Використання загальнотеоретичних методів, методів історико-педагогічного дослідження (історико-генетичний, порівняльно-історичний), методів класифікації та періодизації, прогностичного методу уможливили висвітлення досліджуваної проблеми, а саме: систематизувати джерельну базу дослідження та здійснити дефінітивний аналіз організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів, обґрунтувати етапи розвитку організаційно-методичних засад підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України другої половини XIX – початку XX століття, схарактеризувати зміст та організацію навчання майбутніх філологів у вишах України досліджуваної доби, виокремити ефективні підходи й ретроспективний досвід підготовки студентів-філологів для подальшої імплементації в сучасний освітній процес.

Наукова новизна дисертаційного дослідження забезпечена використанням методів дослідження, аналізом широкого кола історико-педагогічних джерел, архівних документів, нормативно-законодавчих актів.

Дисертацію виконано на високому науковому рівні. Здобувачка володіє теорією досліджуваної проблеми та методами її дослідження. Позитивне враження справляє науковий апарат дослідження, комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених методів дослідження, структурне та логічне викладання матеріалу. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім, що підтверджується участю Кан О. Ю. у численних науково-практичних конференціях різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Перспективи подальших наукових досліджень зумовлені багатогранністю та актуальністю теми в сучасному освітньому просторі та можуть бути такими: пошук ефективних методів навчання філологічних дисциплін; вивчення змісту філологічної освіти та філологічних дисциплін, їх навчально-методичного забезпечення на різних історичних етапах;

розвиток сучасної вищої філологічної освіти з урахуванням надбань минулого.

Результати наукового пошуку знайшли відображення в методичних рекомендаціях «Підготовка майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках», а також упроваджені в освітній процес КВНЗ «Херсонської академії неперервної освіти (довідка № 01-23/358 від 15.09.2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 436 від 16.09.2020 р.), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка № 0501-200 від 18.09.2020 р.), Херсонського державного університету (довідка № 08-29/1331 від 24.09.2020 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 250-А від 28.09.2020 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Основні положення та висновки дослідження, обґрунтована термінологія та джерельна база можуть використовуватися вітчизняними науковцями для вдосконалення навчальних планів і програм, підручників, посібників, методичних рекомендацій. Результати дослідження можуть бути враховані в процесі розроблення змісту посібників і підручників для підготовки фахівців з педагогіки, філології і лінгвістики, написання наукових і науково-методичних праць з історії педагогіки та філології.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації, логічність викладення матеріалу, а також 9 додатків, 10 таблиць, 8 рисунків відповідають поставленим завданням дослідження.

Дисертаційне дослідження системно організоване: окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано дослідницькі завдання, забезпечено відповідність висновків, які логічно випливають зі змісту основного тексту дисертації.

У першому розділі – **«Організаційно-методичні засади підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України як історико-педагогічна проблема»** – схарактеризовано джерельну базу наукового пошуку; проведено дефінітивний аналіз дослідження, що уможливило виокремити його ключові поняття (філологічна освіта, професійна підготовка майбутніх філологів, організаційно-методичні засади, організаційно-методичні засади підготовки майбутніх філологів) та уточнити їх сутність.

З урахуванням дидактичного, нормативно-законодавчого та історичного критеріїв обґрунтовано три етапи розвитку організаційно-методичних засад підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України другої половини XIX – початку XX сторіччя та основні тенденції кожного з них, а саме:

1) 1850–1962 роки – реорганізаційно-структурний етап (реорганізація філософських факультетів вишів та створення на їх базі історико-філологічних та фізико-математичних факультетів; структурування змісту навчання студентів-філологів; розроблення авторських навчальних програм із філологічних дисциплін);

2) 1863–1883 роки – інтенсифікаційно-мотиваційний етап (поява та інтенсивний розвиток нових філологічних спеціальностей; автономія університетів щодо організації освітнього процесу; відкриття кафедр української мови; пошук нових, більш ефективних, форм та методів навчання студентів-філологів);

3) 1884–1917 роки – конверсійно-оновлювальний етап (оновлення нормативно-правового забезпечення діяльності вищих навчальних закладів; конверсійні процеси у вищій філологічній освіті (запровадження предметної системи навчання, розподіл навчальних дисциплін за спеціальностями); поступове впровадження української мови).

У другому розділі – **«Організаційно-структурні та навчально-методичні аспекти підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках»** – схарактеризовано зміст та організацію навчання майбутніх філологів у вишах України досліджуваної

добу. З'ясовано, що зміст навчання майбутніх філологів здебільшого було сконцентровано на класичній філології, вивченні стародавніх мов та літератур; виокремлено основні форми організації навчання в університетах України, а саме: лекції, практичні заняття, семінари, колоквіуми, репетиції.

Здобувачка ґрунтовно розкрила методи навчання майбутніх філологів, зокрема: практичні (вправи з перекладу з/на мову, вправи з говоріння, вправи з написання творів тощо), словесні (пояснення творів стародавніх та сучасних авторів, роз'яснення окремих положень, фрагментів твору, розповідь, бесіда, лекція, дискусія), робота з підручником, посібником, твором автора (читання, переклад, вивчення, реферування, конспектування).

На особливу увагу заслуговують переконливо виокремлені О.Ю. Кан ефективні підходи й ретроспективний досвід підготовки студентів-філологів досліджуваного періоду для подальшої імплементації в сучасний освітній процес.

Дисертаційна робота Кан О. Ю. за своїм змістом і формою є завершеним дисертаційним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Поряд з високою позитивною оцінкою дисертації хочемо висловити окремі побажання та зауваження, які, однак, можуть мати дискусійний характер:

1. Об'єктом дослідження є генеза організаційно-методичних засад підготовки студентів-філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках, предметом дослідження – теоретичні та практичні аспекти організації філологічної освіти в університетах України досліджуваного періоду. Тобто в об'єкті дослідження зазначені вищі заклади освіти, а в предметі – університети. Варто було б пояснити, чому обрано як предмет дослідження саме університети.

2. У підрозділі 1.1 «Джерельна база дослідження» здобувачка досить докладно проаналізувала історико-педагогічні праці інших науковців, але в окремих випадках не висловила своє ставлення до тих чи інших позицій

авторів і нечітко пояснила, як саме результати їхніх досліджень використано в дисертації.

3. У підрозділі 1.3. «Періодизація розвитку організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України другої половини XIX – початку XX століття» дисертантка пропонує власну періодизацію, виокремлюючи в досліджуваній добі три етапи. На нашу думку, вартувало надати більш розлоге обґрунтування назв кожного з виокремлених етапів.

4. При аналізі форм, методів та засобів навчання (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3) недостатня увага приділена Чернівецькому університету, який за досліджуваного періоду вже мав неабиякий досвід викладання філологічних дисциплін. Це, безумовно, збагатило б зміст дисертації.

5. Вважаємо, що дисертаційне дослідження лише виграло б, якби в підрозділі 2.4 «Імплементация ретроспективного досвіду підготовки студентів-філологів у 1850–1917 роках у сучасний освітній процес вишів» здобувачка зробила порівняльний аналіз організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів в університетах України досліджуваного періоду та сучасності не тільки на прикладі Херсонського державного університету, а й інших закладів вищої освіти нашої країни.

У підсумку наголосимо, що висловлені дискусійні зауваження не зменшують наукового значення дисертації Кан О. Ю. Її робота є самостійною і завершеною, виконаною з дотриманням вимог академічної доброчесності, розширює і збагачує знання про розвиток організаційно-методичних засад підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України в 1850–1917 роках.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертації викладені у 27 публікаціях, з них: 7 статей у наукових фахових вітчизняних виданнях, 4 – у закордонних наукових періодичних виданнях, 15 – у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 – методичні рекомендації.

10. Висновок

9

Дисертаційне дослідження «Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України в 1850-1917 роках» є завершеним, самостійним науковим дослідженням важливої історико-педагогічної проблеми. Робота має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка Кан Олена Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки початкової освіти
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Білавич Г. В.

Підпис Білавич Г. В. ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів
Державного вищого навчального закладу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
код 02125266
25 березня 2021 р.